

ŐRSÉGI NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG

A Sárvári Arborétum

természetvédelmi kezelési tervének

kiegészítő munkarészei

Az "Erdő szelleme" az arborétum bejáratánál

2009. január 20.

1. ÁLTALÁNOS INFORMÁCIÓK

A tervdokumentációban szereplő alapadatokat, tényeket, tervkivonatokat, fényképeket és egyéb megalapozó információkat a Sárvári Arborétum vagyongazdálkodójának képviselőjében, az Erdészeti Tudományos Intézet Sárvári Kísérleti Állomásának vezetője, Dr. Borovics Attila igazgató úr bocsátotta rendelkezésünkre, melyet ezúton is köszönünk.

1.1. Összefoglaló adatok

A Sárvári Arborétum természetvédelmi terület azonosítására alkalmas valamennyi alapadatát az **I.1. a.** táblázat tartalmazza

1.1. a. A tervezési terület alapadatai

a) Azonosításra alkalmas név:	Sárvári Arborétum természetvédelmi terület
b) A Védett Természeti Terület Törzskönyvében szereplő törzskönyvi szám:	39/TT/1952.
c) A tervezési területre vonatkozó védetté nyilvánító jogszabály száma:	114/2007. (XII. 27.) KvVM rendelet
d) A tervezési területtel átfedő, közösségi jelentőségű, vagy nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó terület megnevezése, sorszáma:	-
e) A tervezési terület kiterjedése:	9,2 ha
f) Megye megnevezése, ahol a tervezési terület elhelyezkedik:	Vas
g) A település megnevezése, ahol a tervezési terület elhelyezkedik:	Sárvár város
h) A tervezési területet fedő 1:10 000 méretarányú EOTR térképszelvények szelvény száma	52-132
i) Az illetékes természetvédelmi hatóság megnevezése:	Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, 9700 Szombathely, Vörösmarty u. 2.
j) A jogszabályban kijelölt természetvédelmi kezelésért felelős szerv megnevezése:	Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, 9941 Óriszentpéter, Siskaszer 26/a. (11/2008. (IV. 30.) KvVM rendelet 12. §.)
k) A működési területében érintett nemzeti park igazgatóság megnevezése	Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, 9941 Óriszentpéter, Siskaszer 26/a.

1.2. A tervezési terület rendeltetése, természetvédelmi célkitűzések

A Sárvári Arborétum rendeltetése - mely egyben a természetvédelmi célkitűzéseket is meghatározza – hogy őrizze meg a terület kert- és kultúrtörténeti értékeit, az arborétum stílusjegyeit, javítsa a tervezési egység egészének, illetve a természetközeli állományrészek ökológiai állapotán, óvja növény- és állatvilágát, különösen idős fáit és a hozzájuk kötődő színes madárvilágot. A keményfás ligeterdők fajaiból, számos különleges exótából építkező arborétum és élőfagyűjtemény, illetve közpark jellegű környezet védelmével, fenntartásával, a gyűjtemények (pl. herbárium, maggyűjtemény, távol-keleti exóta-bemutató, fenyő- és hanga-félék gyűjteménye, fajtafenntartó- és génmegőrző-telep, stb.) gondozásával, közkinccsé tételével szolgálja a felüdülést, rekreációt, gyógyturizmust, ismeret- és élményszerzést, átadást, illetve biztosítson tudományos háttérrel, bázissal az erdészeti, botanikai kutatásoknak. Kapjon szélesebb szerepet Sárvár város kulturális, közművelődési, oktatási és egyéb közösségi céljainak megvalósításában.

1.3. A tervezési terület jogi helyzete

A Sárvári Arborétum, a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv. 28.§ (1) bekezdése értelmében, a védelem kiterjedtségének, céljának, hazai és nemzetközi jelentőségének megfelelően, természetvédelmi területnek minősül. A 114/2007. (XII.27.) KvVM rendelet az Országos Természetvédelmi Tanács 601/1952. számú OTT határozatában védetté nyilvánított Sárvári Arborétum természetvédelmi terület védettségét fenntartja.

A tervezési terület európai közösségi jelentőségű, vagy nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó területet nem érint, illetve azzal nincs átfedésben.

1.4. A tervezési terület elhelyezkedése, határai

A Sárvári Arborétum az ökológiai viszonyokat legjobban kifejező erdőgazdasági tájbesorolási rendszer szerint a Kemenesalja és a Vas-Zalai hegyhát erdőgazdasági tájak találkozásánál az előbbi táj Rába-völgy tájrészletéhez tartozik. Sárvár város legjelentősebb zöldfelületét alkotó arborétum a Gyöngyös-patak mentén, a város központi részén, a Nádasdy-vár keleti oldalán fekszik.

1.5. Ingatlan-nyilvántartási adatok

A Sárvári Arborétum, mint országos jelentőséggel bíró védett természeti terület ingatlan-nyilvántartási adatait a mellékelt tulajdoni lap másolatok tartalmazzák, illetve az alábbi táblázatok fejtik ki bővebben.

A Sárvári Arborétum a Magyar Állam tulajdonában, az Erdészeti Tudományos Intézet Sárvári Kísérleti Állomás (9600 Sárvár, Várkerület 29. sz.) vagyonkezelésében álló, a mellékelt táblázat szerinti ingatlanokat magában foglaló területi egység, mely az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi kezelésében áll (11/2008. /IV.30./ KvVM rendelet 12. §.).

1.5.a. A Sárvári Arborétum adatai, tulajdoni, kezelői viszonyai

Sorszám	Községhatár	ingatlan-nyilvántartási adatok			tulajdonos		Vagyonkezelő
		hrsz	terület (ha)	megnevezés	Magyar Állam	egyéb	
1.	Sárvár	579	3,3082	kivett közpark	3,3082	-	ERTI Sárvári Kísérleti Állomás és Arborétum
2.	Sárvár	599/1	4,8994	kivett közpark	4,8994	-	ERTI Sárvári Kísérleti Állomás és Arborétum
3.	Sárvár	605/1	0,9981	kivett beépítetlen terület	0,9981	-	ERTI Sárvári Kísérleti Állomás és Arborétum
E G Y Ü T T :			9,2057		9,2057	-	

1.5.b. A Sárvári Arborétum művelési ágankénti területe

Sorszám	Községhatár	hrsz	T E R Ü L E T / h a /				
			szántó	gyep	erdő	kivett	együtt
1.	Sárvár	579	-	-	-	3,3082	3,3082
2.	Sárvár	599/1	-	-	-	4,8994	4,8994
3.	Sárvár	605/1	-	-	-	0,9981	0,9981
ÖSSZESEN :			-	-	-	9,2057	9,2057

2. Biológiai, táji jellemzők

2.1. A tervezési terület biogeográfiai jellemzése, ökológiai folyamatai

Az erős és tartamos antropogén hatások évszázadok óta elfedik a természetes folyamatokat. Az arborétum a keményfás ligeterdők (tölgy-kőris-szil ligetek) távoli égtájak egzotikus, de meghonosodott fajából, exotáiból, mint biológiai építőkövekből megvalósult emberi alkotás, mely egyúttal ezen ártéri társulások, egységek biológiai folyamatait és a szukcessziót hívta segítségül. A természetes társulások tanúfái, őshonos, társulás- és állományalkotó fajai közé beillesztett, lassan uralkodóvá váló exoták sajátos, de harmonikus növény-együttest alkotnak.

2.2. Növényföldrajz, növénytársulások a tájban, az arborétum flórája

Növényföldrajzi szempontból elmondható, hogy a táj átmeneti jellegű a K-alpesi flóratartomány (Noricum) és a magyar flóratartomány (Pannonicum) között. A jelenlegi besorolása

szerint ez utóbbi tartomány átmeneti jelleggel bíró Ny-dunántúli flóravidékéhez (Praenoricum), azon belül pedig a vasi, Alpok-alji flórajáráshoz (Castriferreicum) tartozik.

	FLÓRABIRODALOM	holarktikus
	FLÓRATERÜLET	közép-európai
	FLÓRATARTOMÁNY	magyar (Pannonicum)
	FLÓRAVIDÉK	nyugat-dunántúli (Praenoricum)
	FLÓRAJÁRÁS	Alpok-aljai (Castriferreicum)

2.3. Az arborétum flórája, élőhelyei, taxonszáma

A sárvári várpark, az arborétum növényzete a Rába ártéri tölgy-köris-szil ligeterdők és a hozzájuk kapcsolódó ártéri gyertyános-kocsányos tölgyesek tanúfáiból, famatuzsálemekből, a klímához, a kertépítészet fejlődési stádiumaihoz igazodó, jelentős számú, különböző, köztük tiszteletre méltó korú fenyő és lombos exotákból áll.

A tervezési területen Natura 2000 jelölő élőhelyek és fajok nincsenek.

Az Általános Nemzeti Élőhely-osztályozási Rendszer (Á-NÉR) besorolása szerint az alábbi táblázat szerinti élőhely-típusok fordulnak elő a területen.

2.3.a. táblázat Természetvédelmi kezeléssel érintett élőhelyek

É r i n t e t t é l ő h e l y e k	Á - N É R
Ártéri keményfás ligeterdő maradvány	J6
Arborétum, élőfagyűjtemény	P6 kastélyparkok és arborétumok
Közpark és arborétum, az oktatás-nevelés, idegenforgalom, rekreáció fő színterei	

Á-NÉR= Általános Nemzeti Élőhely-osztályozási Rendszer

Az arborétum taxonszáma megközelítőleg 300. A taxonok mennyiségi változását az 1. számú táblázat szemlélteti.

2.3.b. táblázat A taxonok számának változásai

év	lomb	fenyő	összesen
1932	101	22	123
1969	226	87	313
1976	247	81	328
1996	209	80	289

2.4. A tervezési terület legfontosabb természeti értékeinek meghatározása

Az arborétum növényanyagát és tájképét tekintve alapvetően két részre osztható. Az egyik, az egykori ártéri keményfás ligeterdő maradvány, amely ma a város közepén ad képet az urbanizáció előtti állapotokról. Itt 400-500 éves ősi kocsányos tölgyek, idős magas kőrisek és szá-lanként megmaradt, de jobbára csak fiatalabb mezei szil példányok uralják a területet, körül-ölelve a közel egy hektáros halastavat, a ligeterdők megszokott elegyfajaival és cserjefajaival.

Az arborétum másik része a hagyományos értelemben vett arborétum, ahol a 200 évvel ezelőtt megkezdett angolpark alapjain alakult ki a mai összkép. Az arborétum talán legnagyobb értékét minden bizonnyal ezek az évszázados példányokban képezik A tájképet a legidősebb, mintegy 200 éves platánok, fekete fenyők, tiszafák, japánakácok, vassfák és egy hatalmas egy-levelű magas kőr (Fraxinus excelsior cv. Diversifolia) uralják. A későbbi telepítések közül a 100-130 éves liliomfák (Magnolia denudata, M. hypoleuca, M. kobus, M. liliiflora cv. nigra, M. tripetala) hívják leginkább magukra a figyelmet, de sokféle rododendron és azálea faj él-vezi a savanyú öntéstalaj nyújtotta ideális termőhelyi feltételeket.

Az arborétum természeti értékein túl 9,2 hektár kiterjedésű kompakt, tömbszerű alaprajzi formájával *településökológiai* szempontból is fontos szerepet tölt be Sárvár város életében. A nagy kiterjedésű zöldfelület települési szövetben betöltött szerepét, legjelentősebb pozitív hatásait a következő pontokban foglaltuk össze:

- a) *Klímajavító szerep:* a város mesterséges környezetében sajátos mezoklíma (városklíma) rendszer jellemző, amelyben szinte minden éghajlati tényező kisebb-nagyobb eltérést mutat a természetközeli állapotokhoz, illetve a szomszédos területekhez képest. Az arborétumra jellemző parkklíma a nagy tömegű, szintezett növényállomány jelenlétének, valamint a jó vízellátottságának köszönhetően kiegyenlítettebb, hűvösebb, a természetes viszonyokhoz hasonlóbb, és a települési klímát is kedvezően befolyásolja.
- b) *Szűrő, szabályozó szerep a környezeti ártalmakkal szemben:* az Arborétum szűrő, szabályozó szerepe révén kiemelkedő szerepet tölt be Sárvár környezeti állapotának javításában. A beépített területek közé ékelődő többé-kevésbé zárt növényzet összetett módon fejti ki hatását. Ez a szűrő-szabályozó szerep a város terjeszkedése, a beépített területek növekedése miatt egyre nagyobb jelentőségű. Nem elhanyagolható az Arborétumon keresztül haladó Gyöngyös-pataknak és a mintegy 0,5 hektáros tónak a térség vízháztartásában betöltött kedvező kiegyenlítő és vízvisszatartó szerepe sem.

Településképi szempontból az Arborétum Sárvár legnagyobb összefüggő zöldfelülete. Elhelyezkedését tekintve is központi helyet foglal el, hiszen a város központjában található, így gyalogosan is könnyen megközelíthető. Ezekből következően meghatározó szerepe van a város életében, mind az egészséges életmód kereteit, mind az ismeretterjesztés és kultúrált időtöltés lehetőségét tekintve. A város tanulói rendszeres látogatói a kertnek, hiszen folyamatosan tartanak az arborétum munkatársai rendhagyó biológia órákat, erdei iskolai programokat. Ismétlődő továbbképzések helyszíne a Nyugat-Magyarországi régió természettudományos tantárgyakat oktató tanárainak, amelyhez az arborétum nyújtotta feltételeket maximálisan igénybe veszik.

3. Részletes természetvédelmi kezelési előírások

3.1. Részletes természetvédelmi kezelés

A természetvédelmi kezelési feladatokat, területi eloszlásukat táblázatban foglaljuk össze.

3.1.a. Kezelési táblázat (földhasználathoz köthetők)

Sorszám	Település neve	Terület hrsz / JEL	Megnevezés, élőhely jellege	Művelési ághoz, földhasználati módhoz köthető kezelési feladatok
1.	S Á R V Á R	599/1	keményfás ligeterdő maradvány	Keményfás ligeterdő-mozaik a mesterséges tórendszer keleti oldalán: óvatos állománynevelés a tartamos erdőborítottság fenntartásával, egészségügyi termelések, növénypótlások a természetes növénytársulás fajainak felhasználásával, holt fa erősen korlátozott megtartása, szerepének bemutatása.
2.		579, 599 / 1, 605 / 1	szeli: <i>Idős, keményfás ligeterdei származású famatuzsálemek, tárnúfák szórt állású egyedei, vel uralt felületek; túlnyomórán fenyő és lombos exótákból, meghonosított fajokból, változatosból álló terültrevezék; szabad, rálátásokat biztosító, kiterjedt gyepfelületek és mindezek harmonikus keveréke.</i>	Állomány alatti lágyszárú szint ápolása, kaszálása, gyomnövények és agresszíven terjeszkedők visszaszorítása, ill. eltávolítása.
3.				Gyomirtások elvégzése az esztétikailag, ökológiailag ilyen beavatkoást igénylő felületeken.
4.				Metszések, nyesések, ág eltávolítások, egészségügyi célú termelések, sebkezeléssel és további a növényzet megóvását célzó beavatkozásokkal. Idős, beteg fák ápolása, gyógyítása, odú-, sebkezeléssel a módszerek bemutatása, ismertetése.
5.				Növénypótlások a korona- és cserjeszintben (elpusztult egyedek helyett), természetközeli helyeken az ártéri ligeterdő társulás fajainak felhasználásával, a keményfás ligeterdő állománykép erősítése érdekében, másutt a fejlesztési célhoz igazodó fajokkal (pl. nemzetség-bemutató), parkfák és cserjék telepítésével
6.				Az arborétum útjainak karbantartása, gyommentes állapotban tartása, szegélykövek igazítása, kavicsozás, a parki berendezési tárgyak (bútorok, hidak, táblák, szobrok, stb.) karbantartása és felújítása, szükség szerinti bővítése, fejlesztése.
7.				Hulladékgyűjtés, elszállítás, egyéb karbantartási, fenntartási tevékenységek

Sorszám	Település neve	Terület hrsz / JEL	Megnevezés, élőhely jellege	Művelési ághoz, földhasználati módhoz köthető kezelési feladatok
8.				Műszaki berendezési tárgyak kihelyezése, cseréje, illetve bővítése a közlekedés (hidak), pihenés, kikapcsolódás (padok, asztalok), oktatás-nevelés (ismertető táblák), figyelem felhívás és tájékoztatás (tűz, balesetvédelem, parki közlekedés, stb. szabályainak kitáblázása) érdekében.
8.				Rálátások, vue-k, gyepfelületek intenzív, időjárástól, feltartástól (minimum évente 2-3-szori) kaszálása, forgatás, begyűjtés, széna elszállítás.

3.1.b. Kezelési táblázat (földhasználathoz nem köthetők)

Sorszám	Település neve	Terület hrsz	Művelési ághoz nem köthető kezelési feladatok
1.	S Á R V Á R	5 7 9 , 5 9 9 / 1 , 6 0 5 / 1	Az arborétumnak, mint kultúrtörténeti értéknek a megfelelő színvonalú fenntartásáról és fejlesztéséről gondoskodni kell, mely átfogó szervezést, település- és ingatlanrendezési eszközök igénybevételét, ökonómiai alapok megteremtését feltételezi.
2.			Az arborétum különböző funkciójú területrészeinek elvi lehatárolása, elkülönítése egymástól az eltérő szempontú természetvédelmi kezelés tervezése érdekében
3.			Tervezés, gazdasági alapok megteremtése (pl. pályázatok), irányítás, működtetés, koordináció
4.			Megfelelő szakmai színvonalú szervezett programok, egyedi igények szerinti szakvezetés segítségével gondoskodni kell az információ és adatközlés, a tudás és ismeretek átadásáról.
5.			A bemutatás és eszközeinek (táblák, ismertető, elektronikus, digitális információs anyagok) rendelkezésre bocsátása, információ és adatközlés, reklám
6.			Megfelelő felügyelet, ellenőrzés, védelem és területőrzés által a park ökológiai igényeiket megtaláló valamennyi élőlény – kiemelten a védett és fokozottan védett fajokat – létfeltételeiről, védelméről gondoskodni kell.
7.			A Magyar Állam tulajdonát képező vagyon kezelőjének (vagyonkezelőnek) gondoskodni kell a tűzvédelmi szabályok betartatásáról. A fontos adatokat nyilvánosságra kell hozni: szabályok ismertetése, dohányzás, nyílt láng használatának lehetőségei, dohányzóhelyek megjelölése, tűzrakás és feltételei, oltóvíz helye, típusa, tűzjelzés lehetősége, stb. Időszakosan, különösen az általános tűzgyújtási tilalom elrendelésének időszakában, tűzvédelmi ellenőrzéseket, helyszíni szemlélet kell tartani.
8.			Az arborétum működésével összefüggő létesítmények, a berendezési tárgyak, infrastruktúra külön korlátozás nélküli, de a környezetvédelmi, táj- és természetvédelmi jogszabályokkal összehangolt üzemeltetése, használata.
9.			Az arborétumban madáretetőket kell kihelyezni és karbantartásukról, az etetésről gondoskodni szükséges.
10.			Fajok védelme, kiemelten odú és korhadéklakók, vízparti fajok, vízhez kötődő élőlények és madarak érdekében, denevér odúk, etetők kihelyezésével a létfeltételek javításával.